

el van maan en
een verborgen-
Schriftwoord,
goed zijn, maar
orgenheden des
nog altijd haar
mt.
e zijn.
de diepste ver-
r u toch te lee-
van elken dui-

is God zelf
ng.
logie van onds
upelijkheid
de kenbaar-
egrupelijke nie-

in werken, daar
borgenheid toe.
de onbegrijpe-
doen.
s het karakter
tanneer zij zeg-
ergen.
verborgenheden
i, doch dan als

zoo uit, dat de
et „hoi“, het
et „waarom“
enheden.
rijen prof. Ba-

boven betoogde
aangaande het
t helder, maar
zij duister.

der de Schrift
des geloofs ons
i we, dat God
in Adam zijn
geworden, dat
thoogd aan des

geheel of veels-
Schrift het niet
daaraan, dat
ten kan.

te uiteenzetting
oudste van een
or de jongeren
idiootestel voor
tooverding, is
uitlegging, want
ijgegaan, maar

order gaan.
t eenrelel.
mbheden onder-

nd als zoo-
t verstand als
rstand op dit

en wij de Drie-
d als zodanig
oo verlicht, het
in en Heiligen
et licht, waarin
unkelijk.

ene de verbor-
n onze verani-
id bestaat me-
redeneerd, kon-
niet te rijmen
it de hoop, dat,
le is gezuiverd,
voor den hemel

Als voorbeeld van de derde groep brengen wij bij de verborgenheid van den „wederhonder“ van den Antichrist (2 Thess. 2:6). Al bestaan daaromtrent vele gevoelens en al is menig een van de waarheid van zijn gevoelen overtuigd, er wordt toch nog altijd over de uitlegging van den bedoelden tekst gestreden. Ons zondig verstand kan deze openbaring niet zoo doorgronden, dat zij voor ieder helder wordt. Doch dit geldt alleen van dit oogenblik. Het is niet onmogelijk, dat door ijverig Schriftonderzoek hierover na een eeuw b.v. het volle licht zal zijn opgegaan. Hoeveel helderder is de leer van den Antichrist ons thans niet, vergeleken bij onze vaders.

In het algemeen kunnen wij alzoo de verborgenheden des geloofs in deze drie groepen onderbrengen.

Maar precies aangeven, tot welke van deze groepen elke verborgenheid behoort, kunnen wij met nauwkeurigheid niet.

Het zou kunnen zijn, dat gij denkt: deze zaak zal ik eerst in het hiernamaals verstaan, terwijl zij door gevorderd Schriftonderzoek reeds hier voor u wordt verklaard.

Het is ook mogelijk, dat gij meent: maar dit zal binnenkort wel tot helderheid komen, terwijl het toch pas na deze bedeeling zal worden verstaan.

Hiernit vloet voor u een dubbele verplichting voort. Eerstens, dat gij elke verborgenheid als verborgenheid geloovig aanvaardt. Velen zijn er, die, omdat zij het „waarom“ en het „hoe“ van een verborgenheid niet inzien, ook het „dat“ dubieus stellen.

Ook hiervan een voorbeeld van recenten datum.

De boom des levens in het Paradijs is voor ons omgeven door raadselen. Waarom zou de gevallen mensch, wanneer hij daarvan at, hebben geleefd tot in eeuwigheid? Wij kunnen er wel naar gissen, maar wij weten het niet. Hoe zou de boom middelkerwijs daarbij gewerkt hebben of is zulk een middelkerwige werking geheel uitgesloten? Verder dan tot vermoedens brachten wij het op dit punt niet. Het waarom en het hoe zijn beide nog voor ons verborgen.

Daarom hebben sommigen gevraagd: zou die boom er wel gestaan hebben? Zou het wel waarlijk een boom zijn geweest? Zou die boom niet naar een soort ideële, hogere werkelijkheid moeten worden verwezen?

Dit toont een gemis aan inzicht in de leer van de duidelijkheid der Heilige Schrift.

Want al zijn het „waarom“ en het „hoe“ ons niet duidelijk, het „dat“ is het wel.

Hoeveel verborgens hier ook zij, het geloof zegt: dat de boom des levens in het midden van den hof van Eden heeft gestaan, neem ik onvoorwaardelijk aan.

Als vooraf alle moeilijkheden omtrent het „waarom“ en het „hoe“ uit den weg moesten zijn geruimd, eer gij het „dat“ zoudt aanvaarden, wat zou er dan weinig van de Schrift overblijven.

Wanneer wij zoo te werk gingen, zouden we ons door de zonde van het intellektualisme en rationalisme laten beheerschen.

Het geloof belijdt hier zijn „nochtans“.

Hoewel ik niet weet, waarom en hoe God de wereld heeft geschapen, nochtans ben ik er zeker van, dat Hij het heeft gedaan.

Hoewel ik mij niet begrijpen kan, waarom en hoe Hij Zich over mij heeft kunnen ontfermen, nochtans geloof ik — en gij, o Heere, kom mijn ongeloovigheid te hulp — dat ik een gekende des Heeren ben.

Want omtrent het „dat“ laat de Schrift niet in het onzekere.

In het „dat“ ligt dan ook de roem des geloofs.

En de tweede verplichting, welke u wordt opgelegd door het feit, dat gij niet van te voren kunt uitmaken, wat op het oogenblik slechts uw zondig verstand te boven gaat en wat boven uw zondig verstand als zodanig uitgaat, is deze: dat gij volhardt in het Schriftonderzoek aangaande het „hoe“ en „waarom“ van alle verborgenheden.

Gij moet worstelen om ook daaromtrent tot het licht te komen.

Uw geestelijk verstand laten scherpen om zoo mogelijk ook daarin door te dringen.

Oordeel niet: dat blijft mij toch duister.

Want dan verslapt gij in de oefening des geloofs.

Wie weet, hoeveel verrassingen gij zult ervaren juist ten aanzien van dat, wat gij voor iets verzegelds houdt.

Door eerbied te toonen voor het Woord van uw God — en dat doet gij niet wanneer gij het laat liggen, maar wanneer gij er ingespannen naar luistert — zult gij meer malen bekennen: hoe is het mogelijk, dat ik dit totnogtoe niet heb verstaan! Het is in de Schrift toch zoo duidelijk geopenbaard! Maar mijn oog was er voor gesloten!

Hoe sterker gij leeft in de waarheid van de duidelijkheid der Heilige Schrift ook ten aanzien van de ver-

borgenheden des geloofs, des te hartelijker zult gij met den psalmist tot uw God spreken: „Uw getuigenissen zijn wonderbaar. Daarom bewaart ze mijn ziel“.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Bedrijfsconcentratie.

Het loont de moeite om voor bovengenoemd verschijnsel even de aandacht te vragen. Schier ongemerkt voltrekt zich toch in het productieproces een verandering, die niet alleen op economisch terrein allerlei nieuwe problemen aan de orde stelt, maar die bovenal voor het gebied der begiselen tot nieuwe bezinning en studie roept.

Steeds meer nemen de zeer groote bedrijven in betekenis toe.

Vooraf Amerika is ten dezen een leerzaam voorbeeld.

Zoo bedroeg de netto-winst der General-Motors in 1926 de som van 176 miljoen dollars en in 1927 was dit bedrag gestegen tot 239 miljoen, een bedrag overeenkomende met onze geheele staatsbegroting.

Dit verschijnsel staat niet op zichzelf.

De ondernemingen in de Vereenigde Staten, die in 1925 minder dan vijf miljoen dollar netto inkomen hadden, zijn in twee jaar met niet minder dan 11 pCt. in hun netto-winst achteruit gegaan.

Hiertegenover staat, dat de ondernemingen, die in 1923 meer dan 5 miljoen dollar netto-winst konden boeken in hetzelfde tijdsverloop deze winst met 25 pCt. zagen stijgen.

Deze laatste groep bestond in 1925 uit 95 ondernemingen, vormende slechts $\frac{1}{4}$ pCt. van het totaal, doch dit één negende procent verliende ruim 40 pCt. van de totale netto-winst der industrie.

Ook in onze maatschappij is een soortgelijk verschijnsel te constateeren.

Om nu alleen maar bij ons eigen land te blijven, zij als voorbeeld gewezen op drie artikelen: gloeilampen, kunstzijde en margarine.

Dit verschijnsel van geweldige concentratie is het sterkst in de technisch voortaanstaande bedrijven.

Hoe het te verklaren?

Ongetwijfeld werken hier verschillende factoren samen, doch één der belangrijkste oorzaken is wel te zoeken in de perfectionering der technische uitrusting, waardoor een verschromping der onkosten tot stand kwam.

Naarmate de technische uitrusting van een bedrijf beter wordt, nemen de daaruit voortvloeiende kosten van rente en afschrijving toe. Hiertegenover staat, dat verhoudingsgewijze de kosten van de arbeidsloonen dalen.

Dank zij de technische volmaking van onze eeuw, die niet ten onrechte genoemd is, de eeuw der techniek, neemt gestadig af de hoeveelheid menselijke arbeid, die noodig is om een voorwerp te produceren en neemt in dezelfde mate toe, het aandeel, dat de arbeidsparende middelen in deze productie hebben. Dit feit is bezongen als een triomf der wetenschap, maar het is ook een symbool onzer afhankelijkheid.

Want deze gang van zaken is geen gevolg van onze vrijwillige actie maar een consequentie van het productiesysteem der vrije concurrentie.

Elke mogelijkheid moet benut, iedere nieuwe vinding moet toegepast worden teneinde de concurrentie te kunnen volhouden.

Hoe zwaarder het bedrijf gekapitaliseerd is, des te groter moet de productie worden, teneinde de hiernit voortvloeiende kosten te kunnen dragen. Tenslotte is het productieapparaat eener onderneming zoo kostbaar geworden, dat ten koste van elken prijs de maximum-productie gehaald moet worden.

Afzet-mogelijkheid of niet, er moet op volle kracht gewerkt worden. Alléén op deze wijze is de prijs per stuk binnen redelijke grenzen te houden. Vermindering van productie heeft voor het technisch volledig uitgeruste grootbedrijf geen daling van kosten tengevolge.

Hier komt nog iets bij. Hoe méér er geproduceerd wordt des te lager zijn de kosten per stuk en hoe lager deze kosten des te meer gelegenheid tot afzet.

Zoo dringt en stuurt dus alles naar technische volmaking en stijgende productie. Dit ontketent een moordenden concurrentiestrijd waarbij het: „er op of er onder“ de leuze is en deze strijd voert tot een slagveld met vele verslagenen of tot een compromis tusschen de belaghebbers, tot bedrijfsconcentratie, trust- en monopolievorming.

Hierbij twee opmerkingen. In verschillende bedrijfstakken doet zich niet of nog niet de bovenomschreven tendenz gevoelen.

In de tweede plaats moet wel worden onderscheiden

tusschen bedrijfs- en bezits-concentratie. De rechtsvorm der naamloze vennootschap, die bijna zonder uitzondering door alle groote ondernemingen is aanvaard, heeft tengevolge, dat de aandelen in vele handen zijn.

Het is niet noodig in den breede aan te toonen, dat de bovenomschreven ontwikkeling ons voor nieuwe en zeer lastige vragen plaatst. Allereerst in economisch opzicht.

Het begeerlijk evenwicht tusschen productie en consumptie, dat voorheen bij overproductie gemakkelijk door beperking der productie verkregen kon worden, is thans veel moeilijker te verkrijgen. Trustvorming biedt uitkomst, maar dit middel is niet zonder bedenking en bergt gevaar in zich, zoowel voor de consument als voor den arbeider.

De concurrentiestrijd tot het uiterste is evenzeer gevaarlijk.

Niet alleen volgt hieruit een vernietiging van waarden, maar ook voert de noodzakelijkheid om tot elken prijs een afzet te forceeren, tot groote schade voor den handeldrijvenden middenstand.

Algezien van deze vragen komt tot ons als Christenen de roeping om voorlichting en leiding te geven en met den zegen onzer beginselen, het verwarrende leven te helpen.

Geen lichte taak is dit. Wij zijn het er over eens, dat het grenzeloos oppervlakkig is om alle maatschappelijke moeilijkheden op te lossen door ze te delegeren naar den Staat en wij weten, dat de onbelemmerde doorwerking der vrije concurrentie slechts de moeilijkheden zal doen toenemen. En dan weten we nog iets en dat is, dat de ernst der maatschappelijke vragen bij ons steeds meer de harten en hoofden in beslag moet nemen, opdat in den weg van arbeid en studie, de door ons beleden beginselen, steeds meer invloed mogen verkrijgen op de ontwikkeling der maatschappij.

Arnhem.

E. VISSER.

LITERATUUR EN KUNST.

Een nieuwe verzenbundel van Alice Nahon.

Alice Nahon, de Vlaamsche dichteres van „Vondelingskens“ en „Op Zachte Voorzeken“ heeft een nieuwen bundel gegeven, die onder den titel „Schaduw“ dezer dagen in den handel gekomen is.

Al lang eigenlijk wachten we er op. Want bij de voorlezingen uit eigen werk, die de dichteres eenige jaren geleden te Amsterdam en elders hield, droeg ze, naast vele bekende, ook onderscheiden onbekende verzen voor, die bestemd waren voor een nieuwen bundel. Sindsdien echter hoorden we van deze komende uitgave niets meer. En, omdat we wisten, dat Alice Nahon niet makkelijk overgaat tot publicatie van haar werk, en bovendien, dat ze als bibliothecaresse van de stedelijke Volksbibliotheek te Mechelen een vrij drukken werkkring had gekregen, was de vrees niet ongegrond, dat het wachten een blijven-wachten zou worden.

Maar nu is die bundel er, in een Vlaamsche en een Nederlandsche uitgave tegelijk.

Gaarne willen we onze lezers met dit nieuwe werk in kennis brengen, zooals we ook over de vorige bundels in deze rubriek geschreven hebben.

Maar dan lijkt het ons gewenscht te voren een en ander mee te deelen uit een gesprek, dat de Vlaamsche journalist Joh. de Maeght naar aanleiding van deze uitgave met de dichteres gevoerd heeft. Want daaruit wordt duidelijk het verschil dat er is tusschen de beide eerste bundels en „Schaduw“, den derden.

Als elk interview begint het verslag van den heer de Maeght met een korte beschrijving van de omgeving, waarin hij de dichteres vond. En, al behoort dat nu niet tot de dingen die we uit zijn mededeelingen noodig hebben voor ons doel: de toelichting op den bundel „Schaduw“, is toch wel aardig dat fragment even te citeeren, als een kleine trek van decoratieven aard.

„Hechtig hoekhuis op een plein te Mechelen, met een glorieuzen bedige in een veilige nis. Daar de tram de kamer binnen reed en het gordijn buitenwoel, sloot Alice Nahon het raam. Toen werd het stil. Het theelichtje was als een vroome oog. Van de wanden keken oude prenten en van oude kasten gewide beelden neer op stoelen met hooge ruggen en op een heetje boeken in den hoek.

Naast de werktafel in een gevoerde leunstoel, ging Alice Nahon zitten. Over haar zeer fijn, roze profiel, kromden dagblonde wilde krullen, in haar oog, dat bleek, schoot een gultige vonk...

Dan begint het gesprek, dat ons dit interview van betekenis doet achten.

¹⁾ Evenals „Vondelingskens“ en „Op zachte voorzeken“, uitgave van A. W. Sijthoff's F. M. Liden.

— En wat wilt ge van dat „jonk“?

Toen zegden wij

— Ons volk heeft Uw „Vondelingskens“ met al zijn open armen ontvangen, het heeft verrast naar Uw „Zachte Vooizekens“ geluisterd; nu heeft het Uw derde bundeltje gekregen „Schaduw“... het is hoog tijd, dat wij komen hooren en zien wie gij zijt.

— Een meisje. Boven alles een meisje... Een zeer gecompliceerd meisje, al meent ge misschien anders, uit mijn werk.

Hier hebben we al dadelijk een merkwaardig getuigenis van de dichters over zichzelf, een getuigenis, dat we zeker nodig hebben om „Schaduw“ in vergelijking met de vorige bundels te verstaan. En ze licht haar woorden nader toe:

— Ik voel geen aanslag voor sociale werken. Ik voel me meer aangetrokken naar de zielsbelangen dan naar de stoffelijke verlangens van de maatschappij. De ziel is het hoogste en die duurt...

In gezelschap voel ik me opgewekt. Maar in mijn gemoed draag ik een onweerstaanbare melancholie. Gelijk alle menschen misschien? Maar ik heb vroeg geweten, dat ik geen leven zou hebben als andere vrouwen. Ik heb veel en innig leed gekend.

Op mijn reis heb ik voor de eerste maal de wereld gezien. Wat was dat moeilijk om te verwerken! Ik was hees op alles wat mooi en schoon was.

Het verpletterde mij. Alleen stilaan ben ik er aan gewend. Het groote kon ik niet dragen. De platte Landen, waar geen tram rijdt, en schaapskooien zijn en waar de stilte eindeloos is en de vlakheid verheven mooi, die Landen waren op mijn gemoed gestemd...

Ik heb eerst gekeken naar de bloemen en de vogels, naar de natuur. Maar ik ben ook gauw gaan belangstellen in de menschelijke psyche. Dan lokte mij de vriendschap en de liefde... Er is een tijd gekomen, dat ik daar afscheid van genomen heb. Toen heb ik den weg naar God ontdekt. Ik dacht, dat ik de mystiek had uitgevonden en den mensch niet meer nodig had.

Maar mystiek is iets, dat ge niet leert; ge hebt het van uw geboorte; het is een gesteltnis van de ziel, die niet ontstaat uit legenden in het leven...

¹⁾ Zoals men weet heeft Alice Nahon een lange reis gemaakt naar Zwitserland en Italië en is ze over de Landen in Frankrijk, naar België teruggekeerd.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Iets over het beeld van Jezus in de moderne literatuur.

door

W. M. LE COINTRE.

VI.

Bij onze voortgaande besprekingen kunnen wij ook niet buiten beschouwing laten de merkwaardige figuur van Johannes Müller, die niet alleen in Duitsland van veel betekenis is, zoodat men zelfs van een „Müller-gemeente“, met het slot Elmau als centrum, kan hooren gewagen, maar (het is ook bij zijn verblijf hier te lande in 1924 uitgesproken) die zijn invloed ook ver buiten zijn vaderland heeft uitgebreid, zoodat men, in verband met zijn persoon, van een „wereldgemeente“ heeft gesproken, die ook in ons land hare leden telt.

Wij kunnen er natuurlijk niet aan denken breder van dezen man, een der „apostelen“ van den modernen tijd, te handelen. Maar, waar ook hij zijn eigen woord spreekt over Jezus, kunnen wij niet anders dan ook daarnaar luisteren. Van zijn werken noem ik, in dit verband, vooral: „Die Reden Jesu“, n.l. het eerste en tweede deel, handelend van de menschwording en de naveling van Jezus. In 't bijzonder ook, omdat naar Müller's inzicht in de Bergrede „das erlösende Wort“ bij het zoeken en tasten van onzen tijd gehoord wordt, zijn: „Die Bergpredigt“¹⁾. De daar aan voorafgaande „Einführung“ is o. v. Müller's ideeën ter zake, van uitnemend oriënterend karakter. Hij zegt daar o.m., in een hoofdstukje: „Unsre Notlage gegenüber den Reden Jesu“. „Noch nie hat Jesus im profanen geistigen Leben einer Zeit eine solche Rolle gespielt wie heutzutage. Der Brennpunkt aller dieser Interessen, in dem sich alle Ausstrahlungen der Persönlichkeit Jesu für unsre Zeit zu sammeln scheinen, ist die Bergpredigt. Sie gilt als „das Evangelium des Evangeliums“, als der konzentrierte Ausdruck dessen, was er wollte. Kann ein Forscher, der mit dem Rätsel Mensch, mit dem Problem wahrer Kultur, mit den großen Fragen unsers Daseins und Lebens ringt, kann heute Jesus auf die Dauer umgehen, sondern er wird mit magischer Gewalt von ihm angezogen“²⁾. Maar, nu is het zijn overtuiging, dat de woorden en daden van Jezus ons, wezenlijk beschouwd, nog maar heel slecht vertrouwd zijn en daarom Jezus den zoekers in dezen tijd eerst naderbij gebracht moet worden, willen ze waarlijk contact met Hem kunnen verkrijgen. En aan het levend, persoonlijk contact met Jezus' eigen woorden (niet, met wat men ervan heeft gemaakt) ontbreekt het z.g. maar al te zeer en daarom natuurlijk ook aan de praktische uitwerking ervan. Voor het levende begrip van Jezus' woorden stelt hij dan een drietal voorwaarden: 1. Wir müssen uns die Reden Jesu verdeutlichen. 2. Was wir uns ver-

Ik werd dien tijd moe, om alleen te zitten kijken op mijn ziel. Ik zag niet, wat ik zocht. Ik keerde terug tot de maatschappij...

En nu zoek ik het op den weg der vrouwelijke poëzie. En hier wil ik in de eerste plaats mezelf blijven. Ik ben weinig en tracht te leeren denken... En die historie van mijn ziel is de historie van mijn werk, van mijn werk dat niet bestaat... nog niet bestaat...

Blijkt uit deze woorden wat de dichteres bedoelde met het woord gecompliceerd, de laatste zinrede is het, die we uit dit citaat willen onderstrepen. Want daarmee zegt Alice Nahon, dat haar eigenlijk werk nog komen moet, wijst ze de beide bekende bundeltjes aan als een arbeid, die tot het verleden behoort. Rond nu zegt ze het, als ze vervolgt:

— Ik wou zoo gaarne boven mijn simpelheid uitkomen.

Ik schuam mij eigenlijk over de eenvoud van mijn werk.

Begrijpelijkwijze is de interviewer over die woorden verwonderd.

Noord en Zuid (zegt hij) zelfs Zuid-Afrika, hebben verrast uw eenvoudige verzen vernomen. De intellectueel evengoed als de andere. Het was gelijk muziek, waarvan men vergeten was, dat de klanken nog bestonden.

En dan verduidelijkt ze haar woorden, die ook ons verwonderen, die zoozeer genoten hebben van de parelende zuiverheid der pretentielooze „Vondelingskens“ en „Zachte Vooizekens“, aldus:

— De verzen ontstaan muzikaal in mij. Ik werk traag. Ik zit te tobben en ben onoverkomelijk triestig. Het is een warboel in mijn geest. Maar ik tracht dat eenvoudig te distilleeren. Ik ben niet eenvoudig, maar ik maak met opzet mijn verzen eenvoudig. Wat ik dicht, zeg ik in mij-zelf. Ik schrijf niet op, dan wanneer de verzen klaar zijn. Wel gaai er zoo veel verloren; maar wat geeft het? Wat niet bleef hangen in mijn geest, was niet goed genoeg waarschijnlijk.

Als vanzelf stelt nu de bezoeker de vraag of ze dan ook houdt moderne poëzie, die immers niet eenvoudig is. En dan antwoordt ze:

deutsch haben, müssen wir uns dann vergegenwärtigen. 3. Was wir uns verdeutlicht und vergegenwärtigt haben, muss schliesslich für jeden ein persönliches Erlebnis eigenartiger Gestalt werden. Mit elk van deze drie maakt hij doorlopend gelijkelijk ernst.

Zijn opvattingen heeft hij ons destijds, geconcentreerd, vertolkt in een lezing over: „Das Christus-Problem in der Gegenwart“. Hierin sprak hij m.n. voor hen, die innerlijk nog steeds maar niet los konden komen van de vraag, of Jezus bestaan heeft of niet. Bij den bouw van zijn Jezusbeeld vindt Müller zijn laatste grondslag in Jezus' woorden, waarvan nergens ter wereld de gelijke worden gevonden en die een absolute inhoud hebben. Uit Zijn woorden blijkt, dat Jezus de werkelijk-eenige is, die iets van God weet en ook de eenige, die het wezen van den mensch doorgrondt, tenslotte dan ook de eenige, die kennis heeft en geeft van de verbinding tusschen God en mensch. Zoo was voor Hem het Rijk Gods ook een vervulde werkelijkheid en niet maar, zoals voor vele anderen, een religieuze idee. Hij leefde uit de realiteit van dat Rijk. Deze woorden kunnen slechts uitgesproken zijn door Een, bij wien alles leefde wat Hij uitsprak. Hier ligt nu voor Müller het innerlijk bewijs van Jezus' geschiedkundig bestaan. Jezus' woord over den mensch, zijn levenslot, bestemming, doel, verhouding tot God, en zijn verlossing, is de Waarheid en de mensch kan dat alles aan zijn persoonlijke ervaring toetsen³⁾.

Naar Müller's inzicht, ligt de tijd van Jezus vooral nog vóór ons, in de toekomst, waarin Hij zich ten volle betonen zal als de Verlosser der menscheid.

Als we letten op de kringen, die Müller bereikt, kunnen wij, ondanks alle fundamenteel en methodologisch bezwaar, dankbaar zijn voor den roep, die van hem is uitgegaan tot levensbaseering in woord en werk van Jezus Christus.

Een eigenaardige poging om het beeld van Jezus, jongen menschen van onzen tijd, m.n. den studerende, naderbij te brengen, is ondernomen door Harry Emerson Fosdick, in zijn, oorspronkelijk voor Amerikaanse studenten bestemd, maar daarna ook in een speciale editie den Engelschen studenten toegankelijk gemaakt werkje (in welken vorm het ook zijn weg naar het continent gevonden heeft): „The Manhood of the Master“⁴⁾. In de „Introduction“ heet het aangaande den aard van dit werkje: „This book is not a life of the Master nor a study of His teaching. It is an endeavour to understand and appreciate the quality of his character... to get back behind the thoughts of the centuries about Him, and to see the Man Christ Jesus Himself as He lives in the pages of the gospels“. Dit boekje is verdeeld in dagelijks te lezen kleine stukjes uit de Evangelien, voorzien van een korte toelichting, in ééne week een bepaald deel van Jezus' karakter belichtend. Terwijl dan aan het eind van de week het alles wordt samengevat in een „Comment for the Week“, waarin zeer

O ja, als ze begrijpelijk is. Ik lees graag Geerten Gossaert, Leopold, Marsman, Albert Besnard... Evenals zij wou ik liefst atmosferisch werken... Ik zal zeggen: Het deernstert. Zij zeggen het niet. Zij doen het voelen. Zij kijken dieper in de ziel. Dat wou ik ook...

Deze mededeelingen nu, die we zoo uit de eerste hand krijgen, zijn van groot belang bij de beoordeeling van den nieuwen bundel. Want zoo, op het eerste gezicht, bemerkt men, dat die anders is dan de vorige, anders van toon, anders van inhoud, anders ook van mentaliteit. En men zou bij zijn verwondering daarover geen uitweg weten, als niet deze eigen woorden van de dichteres verklarend te hulp kwamen. Ze voelt dus den eenvoud der vorige verzen als niet-harmonieus met de gesteldheid van haar ziel. In de dagen, dat door allerlei oorzaak melancholie haar gemoedsstemming drukte, kon ze met zichzelf niet verder komen en zich dwingend tot eenvoudigheid bij de warreling van gevoelens en sentimenten, gaf ze haar snapele verzen. Thans, nu ze gezond en sterk, midden in het praktische leven staat, een arbeidskring heeft, die haar energie vraagt en splitst, die haar in aandraking brengt met menschen en dingen, met ideeën en stroomingen, komt ze tot zelf-analyse, ziet ze het gecompliceerde van haar ziel en houdt de erkenning daarvan niet langer terug. En als ze dan nu een bundel verzen geeft, is diens inhoud niet door den dwang van het met-zichzelf-niet-eens-zijn ingetoomd, maar wordt aan het gevoel de vrije teugel gelaten. Ook is door de gegroeide belangstelling voor moderne poëzie — vrucht wellicht van haar omgang met de jongere Vlaamsche kunstenaars — de vorm anders: moderner, meer naar den stijl der vrijheid van rhythmiek, die thans overheerscht.

Uns is de nieuwe bundel weerspiegeling van het ontwikkelingsproces, dat zich (althans gedeeltelijk) voltrokken heeft in de direct achterliggende jaren. En de andersoortigheid van karakter wordt verklaard uit de totaal andere levensgesteldheid van de dichteres toen en nu.

Voor de bespreking van den bundel zelf hebben we

waardvolle gegevens liggen verscholen en waardoor tot diepgaande studie geprikkeld wordt. Deze vorm is ook gekozen om bij gezamenlijke discussie in de z.g. ook onder onze studenten inheemsche, Bijbelkringen leiding te geven. Fosdick biedt hier een twaalf-tal weekstudies, waarin o.m. gehandeld wordt over: The Master's Joy, Magnanimity, Indignation, Sincerity, Fearlessness, Affection, Spirit etc. Hier wordt een rijk Jezusbeeld op origineele wijze getekend. Ter kennelering citeer ik het slot, genomen uit de studie, gewijd aan „The Measure of the Stature of the Fulness of Christ“, waar het heet: „The number of a person's years has never changed the adequacy of Christ as the Ideal. The children sing „What a friend we have in Jesus“; youth sings „The Son of God goes forth to war“; the mature sing „How firm a foundation, ye saints, of the Lord“; the aged sing:

„While life's dark maze I tread,
And griefs around me spread,
Be Thou my guide!“

All centuries, all races, both sexes, all ages find in the Master their virtues consummated. The white light in Him gathers up all the split and partial colours of our little spectra. As we consider the significance of this, His word possesses a fresh and persuasive meaning when He says, „Ye call Me, Master, and, Lord; and ye say well: for so I am“⁵⁾.

Wij kunnen niet anders doen, dan ons verblijden over het feit, dat dit beeld van den Zoon des Menschen op deze wijze in het leven van duizenden jonge menschen, zoo in de nieuwe, als in de oude wereld, een plaats gekregen heeft.

Al verder: een zeer fijne beschouwing kan ik niet onvermeld laten, zooals ge die vindt in: „Jezus van Galilea“, eene overdenking door Franz Spemann⁶⁾. Ze vangt aan met o.a. deze woorden:

Het tuischen der zee en de schreeuw der wilde.

(meew.)

zij zingen een verheven melodie tot Zijne eer.

Het bloeien der roos en de zachte luster der

(bloesems)

het eerste groen der boomen, het geflonker der sterren.

Zij ademen den glans Zijns naams,
de gansche schepping vlecht Zijn gloriekrans.

Daarom moet ook gij, mijn lofzang, ten hemel stijgen, om te versmelten in het koor der eeuwige gezangen.

Het is voorts verdeeld in drieën: I. Proloium, op der Luther's motto: „Wij zijn niets, Christus is alles“, waarin er sterk op wordt aangedrongen: „toon Jezus. Hij laat niemand onverschillig“. II. De schoonste onder

na deze br
in een vol

Hier is
het mensc
wordt in d
zal ik maz
kerck-b-o-o
in den
des Heeren
aan den e-
Heeren“ an
Ten derde
bladrij nog
al de groo
woord „dv
staans mog
lijkheid
weet, dat
denms
de auteur
zijn, groeze
hoekige per
En hij dri
dezes volz
dit boek a
m-e-e-k' en
nog wel o
in de hoe
van hun o
de particul
verzoening
een apart
ontin: „ge
er, dat e
het weg-w

de mensc
heid van
wartin de
III. De k
vlaat van
gen als I
in Duitse
wel op zi
zeggen en
pietistische
niet is. N
taal heint
ziekte-toes
de norma
spreekt hij
maken) o
lectieelen
twijfelars
die haar
wij mens
nieuwe w
teeh wand
heid hare
kasteel se
de kinder
zijn paard
handen a
gen op d
tus en p
het gesla
over de
meer van
In het
genre ver
tijd, rake
dan verve
Christus.
wordt de
onderzoek
Jezus, de
het „libe
ganzelijk
schryver
God“, m.
over; Jea
levenden
Van d
Aulén,
sche vert
wordt op
en Chris
„hoe het
verbleekt,
gedronge
nauwring
aan den
gelooft
In het

ees graag. Geert
Bekard...
h werken...
eggen het niet
er in de ziel.

na deze breede inleiding geen ruimte meer. Die dus
in een volgend artikel.

C. T.

HET BOEK VAN DE WEEK.

Geen Algemeene Verzoening!

Dr. C. Bouma, Geen Algemeene Verzoening.
J. H. Kok — Kampen — 1928.

uit de eerste
de beoordeling
op het eerste
dan de vorige
anders ook van
conclering daar
eigen woorden
namen. Ze vocht
als niet-harmo-
nisch. In de dagen
haar gemoeds
st verder komen
ij de warreling
haar simpele
erk, midden in
kring heeft, die
tr in aanraking
deelen en stroo-
ze het gecomen-
tenis daarvan
i bundel verzen
fwang van het
aar wordt aan
ok is door de
oëzie — vrucht
gere Vlaamsche
mer, meer naar
die thans over-

geling van het
gedeeltelijk vol-
nde jaren. En
li verklaard uit
e dichteres toen

zelf hebben we

u en waardoor
rdt. Deze vorm
discussie in de
emache, Bijbel-
hier een twaalf-
ld wordt over-
ation. Sincerity,
wordt een rijk
i. Ter kenschet-
e studie, gewijd
the Fulness of
her of a per-
quacy of Christ
at a friend we
at of God goes
y firm a foun-
aged sing:

read,
t.

, all ages find
ited. The white
dit and parial
onsider the sig-
= a fresh and
call Me, Master,
am" 6).

ons verbleiden
in des Menschen
den jonge men-
ade wereld, een

ing kan ik niet
in: „Jezus van
(Speermann" 1).

w der wilde
[meuw,
t Zijne oer,

luster der
[bloesems,
t geflonker der
sterren.

loriekraans,

in hemel stijgen,
uwige gezangen.

Preludium, an-
ristus is alles",
n: „Jezus
schönste onder

Hier is nu alles zoowat bij elkaar, waarvan een
het mensch tegenwoordig rillen moet. Om te beginnen
wordt u de inleiding — „woord vooraf" — beleiden,
zal ik maar zeggen, dat het boek gegrooid is uit
kerk-bodelectuur. Kerkbode, staat er. Voorts staat
in den eersten zin iets over Satan, die het werk
des Heeren bestrijden wil. Zoo'n farizeër toch; satan
aan den éenen kant, de auteur met „het werk des
Heeren" aan den anderen kant. Het tweede rillendun.
Ten derde haalt de schrijver, ook al weer op de eerste
bladzij nog, het woord „dwaling" erbij; en dat is
al de grootste dwaling, want de hanteerder van het
woord „dwaling" gaat uit van de idee der be-
staansmogelijkheid, ja zelfs, bestaanswerke-
lijkheid van de rechtzinnigheid; en als je dan
weet, dat op de titelpagina een gereformeerde
denince vermeld wordt, nu, enfin. Dan haalt
de auteur op de derde bladzij dezen zin uit
zijn, griezeligen Inktpot: „Onze eeuw is bang voor
boekige personen en voor boekige stelsels en systemen".
En hij drinkt blijkbaar geen Catz na de schrijftuur
dezes volzins. En als je dan ten vijfde weet, dat
dit boek aan polemiek doet, u hoort goed: p-o-l-e-
miek; en dat het over een d-o-g-m-a gaat, en dan
nog wel over het nâarste dogma, dat er zoo ongeveer
in de hoogmoedige dordtsche zielen uit den bodem
van hun onderbewustzijn getrokken is: het dogma van
de particuliere genade, en dus van de niet-algemeene
verzoening; en als je dan ten zevende weet, dat er
een apart hoofdstuk in voorkomt, met dezen volslagen
onzin: „gereformeerd is schriftuurlijk"; en ten acht-
ste, dat er een apart hoofdstuk wordt besteed aan
het wegwerken van „moeilijkheden", natuurlijk zoo'n

de menschenkinderen, onder het woord: „Al de schoon-
heid van Hemel en aarde is in U alleen vereenigd",
waarin de Verlosser als Smarteman geteekend wordt.
III. De kosmische betekenis van Jezus, onder een
cilaaf van H. F. Kohlbrugge: „Wat zullen zij dan zeg-
gen als Hij op de wolken des hemels komt?" Als
in Duitschland, zoo is dit woord bij ons ook nog
wel op zijn plaats, al zouden wij menig ding anders
zeggen en al is het ons soms, of we een moderni-
stischen geest ontmoeten, die, tenslotte, de onze
niet is. Met volle instemming zult ge zijn beeldrijke
taal beleufteren, vooral waar hij zich keert tegen den
ziekte-toestand van den twijfel, die in menigen kring
de normale schijnt geworden te zijn. Aan het eind
sprekt hij (en met dat woord wil ik U laten kennis-
maken) over de moderne Europeanen, m.n. de intel-
lectuelen onder hen, „versteend tot een doode massa
twijfelars, wier onthoudingsmaterie elkeen vergiftigt,
die haar met een vinger aanraakt. Wij dachten, dat
wij menschen waren met andere behoeften en dat
nieuwe wetten ons bestaan moesten beheerschen. En
toch wandelen daarboven de sterren in oeroude schon-
heid haren gang en de linde in den tuin van het
kasteel schudt als een eeuw geleden hare bladeren,
de kinderen laten den vlieger nog op, de boer voert
zijn paard weer in den stal, het moedertje rouwt hare
honden achter haar psalmboek, de leeuwerikken zin-
gen op den akker, de Engelen Gods omzweven Chris-
tus en prijzen Hem met hemelsche harpen — maar
het geslacht der twijfelars vergaat, de wind waait
over de plaats waar zij eens waren en weet niets
meer van hen" 2).

In het geheel van het hierbehandelde literatuur-
genre vermeld ik nog enkele werken van den laatste
tijd rakende den persoon van Jezus. Allereerst zij
dan verwezen naar „Zekerheid", Een boek over Jezus
Christus, door Prof. Dr J. A. Cramer 3). Hierin
wordt de tegenwoordige stand van het wetenschappelijk
onderzoek aangaande de bronnen voor het leven van
Jezus, de Joodsche toekomstverwachtingen en Jezus,
het „liberale" Jezusbeeld etc., voor breeder kring toe-
ankelijk gemaakt. Eenvoudiger lectuur van denzelfden
schrijver terzake kunt ge vinden in: „Het Leven uit
God", m.n. de Hoofdstukken V, VI en VII, handelend
over: Jezus, het leken Gods; De werking van den
levenden Christus, Kruis en opstanding 4).

Van den Zweedschen godsdienstwijzegeer Gustaf
Aulén, Hoogleraar te Lund, verscheen in Holland-
sche vertaling: „Vragen aangaande Christus" 5). Hier
wordt op populaire wijze gehandeld over: 1. Godsge-
loof en Christusgeleef, waarin de auteur o.a. laat zien,
„hoe het godsgeleef verzwakt en de godsvoorstelling
verbleekt, wanneer Christus op den achtergrond wordt
gedrongen, maar hoe daarentegen de krachten der ver-
nieuwing te voorschijn komen waar ook de macht
van den geest van Christus in ernst het Christelijk
geloofsleven gaat beheerschen" 6).

In hoofdstuk II handelt hij over: „Openbaring en

gladstrijken van oneffenheden, die een eerbiedig mensch
laat staan, maar die hier natuurlijk worden geplooid
en sofistisch weggeredeneerd, wel, wel, dan heb je
genoeg van het boek, en werpt het weg in den hoek
van, enfin, waar ook je lijfblad tenslotte in moet,
met je gebroken glaasjes. Je belt maar bij dien scri-
bent aan, als je moeilijkheden hebt. Maar 'tis er dan
ook het adres naar.

Geachte lezer, dit is een recensie, in den stijl van
den hedendaagschen mensch van onderscheiden kleur.
De zetter mag, wat mij betreft, ook wel de hoofd-
letters gebruiken voor dezen H. M.

Maar nu, onder ons, gereformeerden, gezegd, kijk
eens: wij zijn nog niet aan dezen Hedendaagschen
Mensch heelmaal verkocht. En ik wou u eens erop
wijzen, dat behalve die andere dingen, acht geloof
ik nog, dat ik noemde, die de Hedendaagsche dadelijk
zou vinden, en op zijn weg zou leggen, omdat Hij
toch in elk geval Skandala — struikelblokken — heb-
ben WIL, OPDAT zijn geestelijke auto nooit kome
in ons land — ik repeteer: ik wou u graag ver-
tellen, dat behalve die 8 dingen van daar straks, in
de inleiding ook het woord „evangelisatie" staat.
Evangelisatie.

Evangelisatie.

En nu is de auto, die straks pech hebben WIL, van
Z. M. den H. M. wel te verstaan, al lang dat éene
woord voorbijgernaad. Hij vindt, indien Hij 't altemet
nog even mocht hebben opgemerkt, hij vindt het hoog-
stens de vrome franje aan het kleed van dezen ras-
echten farizeër Bouma, met zijn „grifformeerd is
schriftuurlijk".

Maar, gereformeerden, oeh, staat nu eens even stil.
Laat den H. M. razen, en kijkt eens uit uw eigen
oogen.

Dan grüpt ge straks naar dit boek. Omdat ge
dan daarna weer eens ontleenen kunt — en dat
is voor u ook heelmaal niet overbodig — deze ge-
dachte: dat oude dogmata toch ook betekenis hebben

Christus". Zijn gedachtengang is te kennen uit dit
woord: „Nooit heeft de Bijbel aangeduid, dat we in
bepaalde oorkonden het laatste woord zouden vinden
van de goddelijke openbaring. Het Johannes-evangelie
sprekt zelfs alle zoodanige voorstellingen tegen, wan-
neer het Jezus van den Geest laat zeggen, dat die
zal komen en „in alle waarheid zal leiden". Wat
is dit anders dan de verzekering, dat de openbaring
zal voortgaan: dat de levensmededeeling van God nooit
zal ophouden?" 7).

In III wordt dan ter sprake gebracht: „Christus"
Levenswerk", aan het eind waarvan het heet: „Zoo
wordt het duidelijk, dat het hart van het Christendom
klopt in het woord, dat zegt, dat hij zijn leven gegeven
heeft tot een losprijs voor velen" 8). Terwijl dit werkje
sluit met een beschouwing over: „De Persoon van
Christus", dien hij ook bovenal ziet als „het afschijn-
sel van Gods heerlijkheid en het uitgedrukte beeld
Zijner zelfstandigheid" (wezen) 9).

Het werk van Prof. Aulén maakt, ook in ons land,
lijikbaar, veel opgang 10). Zooals mee uit het vooraf-
gaande blijken kan, zegt hij, voor ons besef, geen ver-
bluffend-nieuwe dingen. Maar, we kunnen het niet an-
ders dan als een verheugend iets zien, dat hier ge-
poopt wordt Christus nu eens niet van ethisch, maar
van dogmatisch standpunt te beschouwen, waarin wij
van niet-Gereformeerde zijde, in den modernen tijd,
niet zijn verwend.

Vermelden wil ik voorts nog: „Ziende op Jezus",
zes voordrachten over het christendom, van apologeti-
schen aard, waarin ter sprake komen de volgende
onderwerpen: Heeft Jezus geleefd? Wie was Jezus?
Wat deed Jezus? Geloof in Jezus. Het volgen van
Jezus. De toekomst van Jezus 11).

Tenslotte verscheen nog van moderne zijde: „Het
Jezus-Mysterie", geschreven, zeer merkwaardig, door een
Fransch medicus, P. L. Couchoud, met een woord
ter inleiding van Dr H. G. van Wijngaarden, waar-
uit ter karakteriseering dit zij geciteerd: „Het Jezus-
mysterie houdt ook de menschen van het tegenwoor-
dige geslacht nog volop gespannen. De vraag naar
de historiciteit is voorloopig niet opgelost. En tegen
over werkjes, die een meer positieven geest openbaren,
kan dit vlot geschrevene, goed gedocumenteerde mit
stiekend den anderen kant van het probleem belich-
ten" 12). Dit werk treft door de groote hoeveelheid
literatuur, die de schrijver, niet-theoloog, blijkt te be-
heerschen. Hij verdeelt zijn boek in twee deelen: I. Het
Raadsel, waarbij vooral verwezen zij naar het
slothoofdstuk: „Jezus", dat aldus eindigt: „Hij is schoon,
sterk en goed, omdat zoveel menschen hem het beste
van zichzelf hebben gegeven. De elkaar opvolgende
geslachten hebben hem gekoesterd, grooter gemaakt,
vrijheidlijkt. Hij steekt hoog boven hen uit, zoals het
anonieme monument boven de graven der gestorven
werkers uitsteekt. Hij vertegenwoordigt de hoogste vlucht
van de zielen onder den Westerschen hemel" 13). Deel
II, getiteld: „Het Mysterie", vangt aan met een hoofd-

voor de praktijk van het evangelisatiewerk. Ja, ge
gaat het straks omkeeren — en dat is de verdienste
van dit goede boek: ge gaat begrijpen, dat evangelisatie,
onferming, wijde uitgang tot de anderen, tot de wereld,
nooit los kan zijn van de zelfbezinning, van de
gehoorzaamheid, van het dogma enz. der kerk;
want anders verloopt het allemaal in liefhebberij, die
bij de week bloedarmoediger, bleek- en wijsneuziger
wordt. Dan leert ge zien, dat ook polemiek iets moois
heeft, een grooten loon, die evenwel, zooals alle echte
loon, niet dadelijk uitbetaald wordt, en daarom den
H. M. niet bevalt; en dat de teruggang naar de zelf-
bezinning inzake het hier besproken dogma goed is,
zal onze gereformeerde evangelisatie eigen karakter en
trouw en gehoorzaamheid betoonen aan God, die ons
er toe riep.

Lees dit boek met aandacht. Het is in den besten
zin van het woord populair, duidelijk geschreven, goed
beheerscht, actueel, en het bewijst, dat men polem-
seeren en strijden en zich verenigen kan, met bewust-
heid en om Gods wil en — toch nog een goede
ziel hebben.

Natuurlijk zijn er heerlijk tevreden menschen, die
dr Bouma nu „hooghartig" vinden. Want hij zegt
hardop, niet in één der antichambres Petri Stasfoks,
waar het wel oirbaar is, doch hij zegt het met druk-
inkt, dat een ander het verkeerd ziet. Dus is hij
zeker hooghartig, en verwerpelij geacht. Dat overkomt
meer menschen, collega. Maar wie het zeggen, lezen
gewoonlijk niet, of maar half, wat ze verwerpen. En
— dit is niet voor mijn collega, maar voor het ver-
derde Publiek —: deze polemicus, en al dat andere
meer, die staat ook op straat te preeken. Uedele ook?

Dit alles, lezer, is min of meer ter introductie van
de introductie van dr Bouma's boek.

En wat zal ik verder ervan zeggen? De titel zegt
open en rond, waar het boek over spreekt.

En nu is de beurt aan ons. Ik geloof, dat het voor
onzen tijd broodnodig is, weer eens dogmatische ver-
handelingen te gaan lezen. Men heeft er veel te ge-

stuk: „Wat is Jezus?", waarin o.a. deze uitspraak
voorkomt: „De opvatting, dat God in 't vleesch ver-
schenen is om te doen weten h.v., dat het geen nut
heeft zijn handen te wasschen voor den maaltijd (Mar-
kus VII:2-23), of voor eenig ander doel, stuit ons
tegen de borst. Het is een vóór-Kantiaansche opvat-
ting" 14). In het slothoofdstukje: „Mensch of God", (na
dat de schrijver, Marcion gelijk gegeven heeft en de
vergoddelijking van een mensch, de groote dwaasheid
genoemd) komt hij tot zijn conclusie: „een historischen
Jezus kan men onmogelijk plaats geven.... Men moet
de geschiedenis van Jezus beschouwen als een illu-
stratie in den raad van eene leer, als een bewogen
en gekleurde midrash.... Historici, aarzelt niet den
mensch Jezus uit uwe boeken te schrappen" 15).

Het is ons genoeg. Wij verstaan, met de beste be-
doelingen, niet, wat de schrijver als realiteit zich denkt
bij den raad, dien hij aan zijn lezers geeft: „Vervangt
hem (den mensch Jezus) door den god Jezus". Zou
het beeld van dien „Jezus-God" niet veel lijken op
dat van een grooten onbekende?

Wij stellen ons voor, een ander maal deze literatuur-
soort nog aan te vullen, en dan tevens hare behandeling
te beëindigen, met de bespreking van enkele nieuwere
„Leven"-s van Jezus.

1) Verduitscht und vergesenwärtigt von Johs. Müller. Sie-
bente Auflage (33. bis 35. Tausend) C. H. Beck'sche Verlags-
buchhandlung Oskar Beck, München 1923.

2) A.w. pg. 1.

3) Ontleend aan een verslag van die rede in het „Algemeen
Handelsblad" van 19 Maart 1924.

4) Londen, Student Christian Movement, 32 Russell Square,
W. C. I. 1919. Tusschen Mei 1914 en Febr. '19 verschenen
er, alleen in Engeland, 13 uitgaven van dit werkje.

5) Zie a.w. pg. 159.

6) Uit het Duitsch vertaald door H. L. Dingemans. Utrecht,
G. J. A. Roys, 1920.

7) A.w. pg. 70.1.

8) Uitgave J. Bloemman, Zoist, 1921.

9) Te Groningen bij J. B. Wolters' U. M., 1916. Zie pg.
62-114.

10) Geantooriseerde vertaling uit het Zweedsch. Uitgegeven
door de Hollandia-Druckery te Baarn, 1924.

11) A.w. pg. 40.

12) A.w. pg. 75.

13) A.w. pg. 134.

14) A.w. pg. 182.

15) In '20 verscheen hier nog van denzelfden schrijver:
„De ziel van het Christendom", met een woord ter inlei-
ding over nieuwere Zweedsche theologie van Dr M. van
Rijin. En in '27: „Ons algemeen christelijk geloof". Ver-
taling uit het Zweedsch van J. Benzel. Uitg. H. J. Paris,
Amsterdam.

16) Deze voordrachten werden te Groningen gehouden door
Prof. Dr W. J. Aslders, Dr C. W. Coohma, Prof. Dr Th.
L. Haitjema, Dr J. C. Roose, Prof. Dr A. van Veldhuizen,
Drs J. Willemse.

17) Geantooriseerde vertaling van L. S. C. Fehr-Kylstra.
Amsterdam, Van Holken & Warendorf's Uitgevers Maat-
schappij. Z. i. (Verschenen in '27).

18) A.w. pg. 96.

19) A.w. pg. 103.

20) A.w. pg. 170.

Dit werk van Couchoud vond in Frankrijk zijn weer-
spreking in „Jésus de Nazareth" door Maurice Goguel.